

УДК 94 (100): 327
ББК 63.3(0)-6
В 85

Всесвітня історія та актуальні проблеми міжнародних відносин: стат. та матеріали II Міжнар. наук.-прак. конф., присвяченої пам'яті професора Г.Л. Бондаревського (12-13 квіт. 2011 р., м. Луганськ) / Під ред. М.С. Бур'яна. - Луганськ: ТОВ «Віртуальна реальність», 2011. - 672 с.

ISBN 978-966-492-219-4

УДК 94 (100): 327
ББК 63.3(0)-6

Головний редактор — Бур'ян М.С., доктор історичних наук, професор
Заступник головного редактора — Грицьких ЛВ., кандидат історичних наук, доцент
Відповідальний секретар — Ширяев М.В., кандидат історичних наук, доцент

Члени редакційної колегії:

Бондаревська Л.Г., кандидат історичних наук, професор (м. Москва)
Качараба С.П., доктор історичних наук, професор (м. Львів)
Манжол В.А., доктор історичних наук, професор (м. Київ)
Шаумян Т.Л., кандидат історичних наук, керівник Центру індійських досліджень Інституту сходознавства РАН (м. Москва).

На обкладинці книги зображені професор Г.Л. Бондаревський та прем'єр-міністр Індії Раджив Ганді.

На обложке книги изображены профессор Г.Л. Бондаревский и премьер-министр Индии Раджив Ганди.

Professor G.L. Bondarevsky and prime minister of India Rajiv Gandhi are pictured on the book cover.

**Рекомендовано до друку на засіданні Вченої ради
Луганського національного університету
імені Тараса Шевченка
(протокол №6 від 22 березня 2011 р.)**

ISBN 978-966-492-219-4

© Бур'ян М.С., Ширяев М.В., 2011
© ТОВ «Віртуальна реальність», 2011

ЗМІСТ

Шукла Прабхат (Надзвичайний та Повноважний посол Індії в Російській Федерації) «Було видно: Бондаревський не тільки «знає» та «розуміє» Індію — він її обожає!»..... 26

Історія Стародавнього світу та Середніх віків

Вар'ян О.О. (м. Запоріжжя) Пайдейя: формування особистості у Давніх Афінах (укр.)..... 29

Голованов С.О. (м. Київ) Антична демократія та антична софістика класичного періоду (укр.)..... 34

Грицьких І.В. (м. Луганськ) Транзитна торгівля і передумови демократії в Доколумбовій Америці. Держава Тлашкала (рос.)..... 39

Зубик Н.О. (м. Запоріжжя) Драматурги ранньо-тюдоровського періоду та їх участь у реформаційній боротьбі в Англії XVI ст. (укр.)..... 44

Каріков С.А. (м. Харків) Конфесійна політика курфюрста Августа I в альбертинській Саксонії (укр.)..... 48

Оленченко О.В. (м. Дніпропетровськ) Про доцільність використання дихотомії «Схід-Захід» щодо питання відносин влади та церкви доби Середньовіччя (кінець X — перша половина XII ст.) (укр.)..... 53

Скиба В.М. (м. Луганськ) Роль племен Хазарського каганату в становленні етнічної самосвідомості східних слов'ян у період Раннього Середньовіччя (рос.)..... 57

Історія Нового та Новітнього часу

Афоніна І.О. (м. Київ) Діяльність РВАН у галузі денацифікації (1945- 1949 рр.) (укр.)..... 62

Беляєва А.О. (м. Запоріжжя) Ідея Пан-Європи у 1920 — 30-ті роки: спроба структурно-функціонального аналізу (укр.)..... 66

Венгер А.Г. (м. Дніпропетровськ) Формування основ національної політики в Другій Речі Посполитій на початку 1920-х рр. (укр.)... 71

Вірченко М.В. (м. Київ) Мархаєнізм А. Сукарно в контексті національно-визвольного руху Індонезії першої пол. XX ст. (укр.)..... 76

Водько В.Л. (м. Одеса) Ідеологія отамана Григор'єва (рос.)..... 80

Волкова Є.С. (м. Луганськ) «Грецький проект» у політиці Росії відносно Османської імперії в другій половині XVIII ст. (укр.)..... 85

Волошин Т.Л. (м. Ужгород) Вплив міжнародної ситуації на долю Карпатської України (укр.)..... 88

Гальчак Б., Пронь Т.М. (м. Зелена Гура, Польща — Миколаїв) Лемки У загальній історії Центрально-Східної Європи та Америки XX століття: До постановки проблеми (укр.)..... 93

СОДЕРЖАНИЕ

<p>Шукла Прабхат (Чрезвычайный и Полномочный посол Индии в Российской Федерации) «Было видно: Бондаревский не только «знает» и «понимает» Индию — он ее обожает!».....26</p> <p>История Древнего мира и Средних веков</p> <p>Нарьян О.А. (г. Запорожье) Пайдейя: формирование личности в Древних Афинах <i>(укр.)</i>..... 29</p> <p>Голованов С.А. (г. Киев) Античная демократия и античная софистика классического периода <i>(укр.)</i>..... 34</p> <p>Грицких И.В. (г. Луганск) Транзитная торговля и предтечи демократии в Доколумбовой Америке. Государство Тлашкала <i>(рус.)</i>..... 39</p> <p>Зубик Н.А. (г. Запорожье) Драматурги ранне-тюдоровского периода и их участие в реформационной борьбе в Англии XVI ст. <i>(укр.)</i>..... 44</p> <p>Кариков С.А. (г. Харьков) Конфессиональная политика курфюрста Августа I в альбертинской Саксонии <i>(укр.)</i>.....48</p> <p>Оленченко А.В. (г. Днепрпетровск) О целесообразности использования дихотомии «Восток-Запад» относительно вопроса отношений власти и церкви времен Средневековья (конец X — первая половина XII ст.) <i>(укр.)</i>. ...53</p> <p>Скиба В.М. (г. Луганск) Роль племен Хазарского каганата в становлении этнического самосознания восточных славян и период Раннего Средневековья <i>(рус.)</i>..... 57</p> <p>История Нового и Новейшего времени</p> <p>Афонина И.А. (г. Киев) Деятельность СВАГ в сфере денацификации (1945-1949 ТТ.) <i>(укр.)</i>..... 62</p> <p>Беляева А.А. (г. Запорожье) Идея Пан-Европы в 1920-30-е годы: попытка структурно-функционального анализа <i>(укр.)</i> 66</p> <p>Венгер А.Г. (г. Днепрпетровск) Формирование основ национальной политики во Второй Речь Посполитой вначале 1920-х гг. <i>(укр.)</i>..... 71</p> <p>Вирченко М.В. (г. Киев) Мархаенизм А. Сукарно в контексте национально-освободительного движения Индонезии первой пол. XXв. <i>(укр.)</i>.....76</p> <p>Водько В.И. (г. Одесса) Идеология атамана Григорьева <i>(рус.)</i>..... 80</p> <p>Волкова Е.С. (г. Луганск) «Греческий проект» в политике России относительно Османской империи во второй половине XVIII в. <i>(укр.)</i>..... 85</p> <p>Волошин Т.И. (г. Ужгород) Влияние международной ситуации на судьбу Карпатской Украины <i>(укр.)</i>.....88</p> <p>Гальчак Б., ПроньТ.М. (г. Зеленая Гура, Польша — Николаев) Лемки в общей истории Центрально-Восточной Европы и Америки XX века: к постановке проблемы <i>(укр.)</i>..... 93</p>	
--	--

<p>Гальченко С.И. (г. Черкассы) Налаживание нормируемого снабжения в освобожденных городах Украины <i>(укр.)</i>.....НЮ</p> <p>Гаухман М.В. (г. Луганск) Российский национальный проект (1905-1914 гг.): от имперской элиты к российской нации <i>(укр.)</i>.....106</p> <p>Гончаренко А.В. (г. Суммы) Британско-российские противоречия в Восточном вопросе: Берлинский меморандум 1876 г. <i>(укр.)</i>..... 110</p> <p>Грицких Д.В. (г. Луганск) Контуры образования внешней политики Великобритании относительно империи Цин, 1830 - 1842 гг. <i>(укр.)</i>..... 116</p> <p>Данканич А.В. (г. Ужгород) «Культуркампф» в Германии времен «либеральной эры» канцлерства Отто фон Бисмарка <i>(укр.)</i>..... 119</p> <p>Демченко А.П. (г. Одесса) Великобритания и вопрос контроля Килийского устья Дуная на Парижской мирной конференции (апрель — октябрь 1920 г.) <i>(укр.)</i>..... 124</p> <p>Дергачева А.С. (г. Одесса) Первый дипломатический конфликт «холодной войны» — проблема Аргентины (эволюция внешнеполитической позиции Аргентины, 1939 — 1945 гг.) <i>(рус.)</i>..... 128</p> <p>Дёмин О.Б. (г. Одесса), Прохоренко С.М. (г. Одесса) Ожидание триумфа: Одесса в начале Руссо-японской войны (по материалам «Южного обозрения») <i>(укр.)</i>..... 133</p> <p>Железняк И.С (г. Донецк) Большая стратегия Клинттона: становление международного либерального строя <i>(укр.)</i>.....136</p> <p>Жуков А.В. (г. Суммы) Русско - китайские договоры 1896 г. и усиление позиций России на Дальнем Востоке <i>(рус.)</i>.....140</p> <p>Звягина О.М. (г. Запорожье) Европейская идея во времени: от Средневековья к XIX веку <i>(укр.)</i>.....145</p> <p>Зуева А.А. (г. Луганск) «Армянский вопрос» во внешней политике США, 1919 - 1920 гг. <i>(укр.)</i>..... 149</p> <p>Иваненко В.А. (г. Донецк) Социально-экономическое развитие Северо-Американских колоний Англии накануне войны за независимость <i>(укр.)</i>.....153</p> <p>Иваненко О.А. (г. Киев) Международное сотрудничество Вилла-Франкской зоологической станции в конце XIX — начале XX ст. <i>(укр.)</i>..... 158</p> <p>Игнатуша А.А. (г. Запорожье) Факторы международного сотрудничества во время строительства Днепроовского промышленного комбината (20 — 30-е гг. XX ст.) <i>(укр.)</i>.....162</p> <p>Каковкина О.М. (г. Днепрпетровск) Территориальный аспект украинно-болгарских отношений XX ст. как исследовательская проблема <i>(укр.)</i>..... 166</p> <p>Ковальский С.В. (г. Одесса) Британский проект реформы колониального управления на Кипре, 1948 г. <i>(укр.)</i>.....171</p> <p>Константинов А.Ю. (г. Луганск) Югославский кризис и позиция администрации Дж. Буша <i>(рус.)</i>.....177</p> <p>Корниловский А.С. (г. Луганск) Турецкая Армения в общем контексте ближневосточной политики Российской империи во время Первой мировой войны (1914 - 1916 гг.) <i>(укр.)</i>..... 182</p>	
--	--

Грицьких Д. В. (м. Луганськ)

КОНТУРИ ТВОРЕННЯ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ ЩОДО ІМПЕРІЇ ЦИН, 1830-1842 рр.

Історія міжнародних відносин ХІХ століття, як і раніше, залишається невичерпним джерелом практичних прикладів для діючих архітекторів зовнішньої політики держав світу і в тому числі України. У ті часи, напередодні утворення світової політичної системи, уже виникли всі найважливіші протиріччя, що й до сьогодні виступають лейтмотивом міжнародних відносин. Й більшість з них уже в той час мали своїм корінням протистояння держав Заходу і Росії в Азії.

На фоні цього масштабного явища зазвичай розглядаються ключові аспекти історії міжнародних відносин на Сході, серед яких перипетії відносин між Великою Британією та імперією Цин у 30-х — на початку 40-х років ХІХ століття. Ці події, що зазвичай викладаються в циклі історії колоніалізму, інтерпретувалися як з точки зору їх прогресивного значення, адже це був поштовх до модернізації китайського суспільства, так і виходячи з позицій класової боротьби — як ганебний приклад агресії європейських «імперіалістів». Отже, історіографія часів «холодної війни» не залишила даний епізод світової історії без уваги і, як здавалося, висвітила проблему в усіх можливих ракурсах. Та все ж таки тема зберегла певні ресурси для її розвитку.

Мотиви британської політики щодо імперії Цин, інструменти, за допомогою яких ця політика втілювалася, фактори, які визначали ступінь свободи дій британських правлячих кіл, — ось далеко не повний перелік питань, які все ще залишаються предметом гострих дискусій і джерелом інтересу все нових **ПОКОЛІНЬ** дослідників.

Наприкінці першої третини ХІХ століття Велика Британія опинилася в міжнародній ситуації, яка, з одного боку, сприяла розширенню зони активності зовнішньополітичного відомства, а з іншого — стимулювала прагнення британських правлячих кіл нарощувати свої переваги на світовій політичній арені. Одним з регіонів, навколо якого в цей час розгорталася боротьба колоніальних держав, став Далекий Схід. Переможець в боротьбі за вплив у Китаї міг розраховувати не тільки на регіональне, а й світове лідерство.

Разом з тим, ще на початку 30-х років Форін офіс не мав розвинутих відносин з центральним елементом міжнародної системи Далекого Сходу — імперією Цин. Незважаючи на наявність сталих торговельних зв'язків, Пекін категорично відмовлявся визнавати Лондон в якості політичного партнера. У той же час Росія — один з головних конкурентів Тумани

Альбіону — вже мала тривалу історію дипломатичного (за своєю суттю) спілкування з Піднебесною.

Ця ситуація визначила основну мету Форін офісу, а саме — подолати консерватизм китайських правлячих кіл в їх ставленні до «рудих варварів». Людиною, яка взяла на себе тягар вирішення цієї проблеми, виявився Дж. Пальмерстон, керівник зовнішньополітичного відомства Великої Британії (з невеликими перервами) у 1830-1865 роках.

Саме за його участі було переглянуто концепцію відносин з Китаєм, в процесі втілення якої, за нашою періодизацією, можна відокремити декілька етапів: підготовчий етап (1830-1833 рр.), початковий етап (кінець 1833 р. - 1834 р.), завершальний етап (1837-1842 рр.). У 1835-1836 роках у зв'язку з тимчасовим реваншем консерваторів у здійсненні нового курсу щодо імперії Цин спостерігалась пауза.

На підготовчому етапі ліберальним кабінетом лорда Грея, утвореним у 1830 році, було розроблено нову концепцію відносин з Піднебесною. Вона передбачала лібералізацію торгівлі з Китаєм на основі рівноправних двосторонніх відносин. З одного боку, це загрожувало ускладненнями у відносинах з Пекіном, відомим своїм консерватизмом, а з іншого — не влаштовувало консерваторів, інтереси яких були пов'язані з прибутковістю ОІК. Ці обставини в подальшому спричинили відчутний тиск надіючий кабінет з боку опозиції, що, правда, не призвело до його відмови від обраного курсу.

На наступному, початковому етапі були зроблені перші практичні кроки з реалізації оновленої політики. Наприкінці 1833 року та в 1834 році, коли в Китаї діяв спеціальний представник Уряду Його Величності лорд Непір, відчутних результатів досягнуто не було. Передчасна смерть Непіра та ротація правлячої еліти у Великій Британії, в результаті якої Дж. Пальмерстон втратив важелі управління справами в Китаї, ще більш ускладнили загальну ситуацію.

У результаті здійснення реформи британсько-китайські відносини були призупинені. І хоча реванш торі був нетривалим, Дж. Пальмерстону, який відновив свої повноваження в кабінеті лорда Мельбурна, вдалося повернутися до реалізації обраної стратегії лише на початку 1837 року. Саме тоді завдяки обхідному маневру йому вдалося призначити на посаду головного ^{перштенданта капітана Ч. Елліота, що знаменувало початок останнього, завершального етапу} в здійсненні практичних кроків з реформування системи відносин Лондона і Пекіна, який закінчився підписанням Нанкінської Угоди 1842 р.

Вступивши в контакт з правлячими кілами Великої Британії, наприкінці 1833 року Пальмерстон встановив політичний діалог, та скориставшись ситуацією, парламенту вдалося домогтися від нього відповідного рішення. Пальмерстон тимчасово відмовився від силового сценарію досягнення поставленої мети.

Відправку ескадри можна вважати поворотним моментом у здійсненні політичного курсу, обраного на початку 30-х років. Військово-політична міць Великої Британії дозволяла їй без ускладнень добитися виконання своїх вимог, а попередні політичні заходи заздалегідь виправдали ці дії як в очах британської громадськості, так і в сприйнятті міжнародної спільноти.

Воєнні дії 1839-1842 рр. і їх логічне завершення - капітуляцію офіційного Пекіна та відторгнення від Китаю о. Сянган і прилеглої до нього частини континентального узбережжя - можна розглядати як епілог історичної драми, зафіксований в Нанкінському договорі 1842 року. Він знаменував собою досягнення стратегічної мети Форін офісу та його талановитого керівника: встановлення сталих, прозорих і найголовніше офіційних міждержавних дипломатичних відносин, визнаних світовою спільнотою.

Це забезпечило лідерство Великої Британії в регіоні. Наступна, додаткова угода 1843 року суттєво розширила права британців в Китаї.

І все ж таки Великій Британії не вдалося зберегти виключне становище протягом тривалого часу. Невдовзі й інші європейські держави скористалися послабленням імперії Цин. Уже в другій половині XIX ст., це призвело до ескалації міжнародного суперництва і поділу сфер впливу в Китаї, внаслідок чого британці отримали змогу ще більше розширити (1898 р.) територію Гонконгу. Логічним, хоча на перший погляд парадоксальним, завершенням цього процесу стало оголошення Сполученими Штатами «доктрини відчинених дверей» (1899 р.), що свідчило про початок перерозподілу ролей не тільки в далекосхідному регіоні, а й у глобальному масштабі: Лондон поступово втрачав світове лідерство. У подальшому це призвело до зникнення з політичної мапи світу Британської імперії. Правда, процес цей виявився досить тривалим. Гонконг повернувся під юрисдикцію Китаю тільки в 1997 році.

УДК94(430)«187»

Данканич О.В. (м. Ужгород)

«КУЛЬТУРКАМПФ» В НІМЕЧЧИНІ ЗА «ЛІБЕРАЛЬНОЇ ЕРИ» КАНЦЛЕРСТВА О. ФОН БІСМАРКА

Перший період перебування О. фон Бісмарка на посаді голови уряду Німецької імперії протягом 1871-1878 рр. охарактеризований в історіографії як «ліберальна ера» [9, s. 44; 11, s. 359]. Як відомо, ультраконсерватора Бісмарка було закликано очолити прусський уряд ще в 1867 р. для проведення військової реформи проти волі ліберальної більшості ландтагу [1, с. 194]. Об'єднання Німеччини призвело до розколу лібералів — більша їх частина створила нову націонал-ліберальну партію, яка відразу ж підтримала уряд [21, s. 263; 5, s. 115], що надало підставу Г.У. Велеру назвати її «квазіправлячою партією» в авторитарній монархії [26, s. 866-867]. Крім неї Бісмарк міг спертися і на партію вільних консерваторів [6, s. 125]. Співпраця уряду з парламентом добре функціонувала завдяки начальнику імперської канцелярії Р. Дельбрюку, міністру юстиції Г. Леонгардту, міністру фінансів О. фон Кампгаузену і міністру культів А. Фальку, які перед проведенням реформ радились з провідними націонал-лібералами [12, s. 224]. Найпослідовнішим опонентом урядового курсу Бісмарка була партія «центру», котра мала широку соціальну базу серед католицьких верств населення Німеччини.

Провідними принципами діяльності уряду Бісмарка були унітаризм [24, s. 461] і централізм [25, s. 12]. Розбудова держави велася в чотирьох напрямках: 1. лібералізація економіки і свобода торгівлі; 2. уніфікація законодавства і централізація судоустрою; 3. адміністративна реформа в Пруссії (цей пункт наштовхнувся на жорстку опозицію консерваторів); 4. перегляд взаємовідносин держави і церкви [11, s. 359]. Церква мала підпорядковуватись модернізованим державно-правовим принципам. Бісмарк не лише поділяв ці принципи, але й активно сприяв їх запровадженню у практику. Удого розуміючи, що церква, незалежно від того, чи вона є протестантською, чи католицькою, є «силою порядку», рейхсканцлер не міг терпіти о, щоб державний авторитет і єдність імперії ставились під питання над державною організацією. Ці мотивації підсилювались тим фактом, що канцлер над Ісцька Церква під час понтифікату Пія IX догматизувала свою зверхність фу» ^ВІТСЬКОЮ владою, що стало одним з вихідних пунктів «культуркамп-прог стала неочікувана поява нової партії з чіткою антиліберальною когоГМОЮ, виступала 33 інтервенцію до Італії на користь папи римського зроблена ну ретельно р°3Р°бленої Бісмарком конституції. Тим самим була на н Р „ ~ а С П р о б а вплин Ути на політику новоствореної держави і пробудження на недов.ра рейхсканцлера [4, s. 10-11].